CONSTATAREA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ A SPECIALISTULUI-CRIMINALIST – FORMĂ DE APLICARE A CUNOȘTINȚELOR SPECIALIZATE ÎN PROCESUL PENAL

TECHNICAL-SCIENTIFIC REPORT OF THE FORENSIC SPECIALIST-MEANS OF APPLICATION OF SPECIALIZED KNOWLEDGE IN THE PENAL PROCESS

Gheorghe GOLUBENCO, ORCID: 0000-0001-7920-9760
Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

Dragoș-Mihai CHIOTICI, ORCID: 0000-0002-9956-0029
Universitatea Liberă Internațională din Moldova,
București, România

CZU: 343.983.2:343.13(478)(094.4)

e-mail: golubenco.gheorghe@yahoo.com)
e-mail: chioticid@yahoo.com)

The present work deals with the problems referring to the research activities carried out by the forensic specialist in the penal process, especially the technical-scientific reports, the difference between these reports and the judicial expertise – both of them being forms of application of specialized knowledge in the penal process. Arguments are brought in favour of the idea that unlike the expert, the specialist is the one, who by law, gives assistance to the criminal investigation authority or the court more than contributes to actually providing evidence. Suggestions de lege ferenda are made regarding modifying and completing art. 87 and art. 141 of the Penal Procedure Code of the Republic of Moldova.

Cuvinte-cheie: *constatare tehnico-științifică, cunoștințe specializate, expert judiciar, specialist.*

INTRODUCERE

Rezultatele finale ale probatoriului pe cauzele penale depind, în mare parte, de aplicarea în acest proces a realizărilor științei și tehnicii moderne, a cunoștințelor specializate în investigarea infracțiunilor. O varietate de aplicare a astfel de cunoștințe este promovată de către specialiștii criminaliști în procesul de asistență tehnico-criminalistică a organului de urmărire penală în cadrul colectării și examinării materialelor de probă. Perfecționarea căilor de utilizare a cunoștințelor acumulate de specialiștii criminaliști în cadrul diverselor activități procedurale constituie cea mai bună modalitate de sporire a eficacității urmăririi penale, în ansamblu. În acest context, trebuie de menționat că în procesul penal contemporan aplicarea cunoștințelor specializate se realizează în câteva forme, una dintre ele fiind constatarea tehnico-științifică a specialistului criminalist în activitatea de investigare a infracțiunilor. Legiuitorul, prin prevederile de la alin. (2)

art. 93 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (în continuare - CPP) [1], a acordat constatărilor tehnico-științifice ale specialistului valoare probantă, efectuarea lor dispunându-se de către procuror, organul de urmărire penală, organul de constatare sau instanța de judecată prin ordonanță sau încheiere „în cazul în care există pericol de dispariție a unor probe sau de modificare a unor situații de fapt și este necesară explicarea de urgentă a unor fapte sau circumstanțe ale cauzei" [1, art. 139]. Prin urmare, spre deosebire de expertiză, care se dispune pentru constatarea, clarificarea sau evaluarea circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie pentru cauză [1, art. 142], în cadrul constatărilor emanate de la specialist se fac doar explicații ale circumstanțelor cauzei, adică acestea nu necesită efectuarea unor cercetări propriu-zise.

MATERIAL ȘI METODĂ

În opinia noastră, termenul *explicarea*, folosit de legiuitor, semnifică activități ce constau în „ajungerea la o concluzie, la înțelegerea unui lucru", în „motivarea și justificarea unor acțiuni, vorbe" [2, p. 358] etc., adică o formă de cunoaștere care nu poate să nu fie legată de procesul de cercetare atât la nivel practic, cât și teoretic. Aceasta înseamnă că pentru a „explica" ceva uneori vor fi folosite metode general-științifice (analiză, sinteză, observare, inducție, deducție ș.a.), însă aceste cercetări nu vor urmări scopul de a dobândi noi date faptice, ci doar pentru a explica acelea pe care le deține organul de urmărire penală sau instanța de judecată, accesibile percepției nemijlocite. În caz contrar, explicația va fi determinată doar de cunoștințele subiectului respectiv, rămânând subiectivă și, deci, nu va putea pretinde la autenticitate și adevăr. Însă, având în vedere că probatoriul totdeauna constiutuie un proces de stabilire a adevărului obiectiv, raportul de constatare, evoluând în calitatea sa de probă, prezintă și o măsură de atingere a acestui adevăr. Deci, explicațiile specialistului oricum vor prezenta un rezultat al cercetării obiectelor, documentelor, a locului concret al faptei etc., fără a se recurge la utilizarea de echipamente și instrumente de laborator, în scopul soluționării unor chestiuni ce interesează părțile în proces și instanța de judecată.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Diferența dintre aceste două genuri de cercetare – a expertului și specialistului constă în competența lor în procesul penal. Specialistul este un subiect al procesului cu funcții deosebite de cele ale expertului (principalul pentru expert – obținerea unor noi date (probe); principalul pentru specialist – acordarea de ajutor în realizarea acțiunii procesuale concrete, prezetarea de informații emanate din experiența și cunoștințele sale specializate. Specialistul, de regulă, rezolvă mai cu seamă sarcini aucziliare cu caracter diagnosticator ce nu necesită aplicarea tehnicii instrumentale de laborator, iar expertului îi revine preponderent sarcina soluționării tuturor problemelor identificatoare ce poartă caracter probator.

Însă diferențe dintre aceste două forme de aplicare a cunoștințelor specializate pot fi observate și la reglementarea structurii rapoartelor în care se fixează rezultatele lor, statutul procesual al subiecților, dacă părțile în proces pot cere efectuarea lor etc.

Uneori se crede că constatarea tehnico-ştiinţifică poate fi dispusă atât la faza de până la începerea urmăririi penale, cât şi în cadrul urmăririi penale, dacă efectuarea expertizei nu este obligatorie. Alţi practicieni, din contra, susţin ideea că organul de urmărire penală ar trebui să dispună doar expertize, deoarece prin numirea constatării tehnico-ştiinţifice sau medico-legale există pericolul restrângerii drepturilor părţilor în procesul penal, care sunt lipsite de posibilitatea de a face observaţii cu privire la întrebările adresate specialistului, de a cere modificarea lor, de a cere recuzarea lui sau de a solicita câte un specialist recomandat de fiecare dintre părţi etc.

De altfel, constatările tehnico-ştiinţifice pot fi realizate doar de un specialist, atribuit, conform Capitolului IV din Codul de procedură penală, la *alte persoane participante la procesul penal* și care, în virtutea alin. (1) art. 87 CPP, sunt persoane chemate pentru a participa la efectuarea unor acţiuni procesuale în cazurile prevăzute de Codul de procedură penală, care nu sunt interesate în rezultatele procesului penal. Rezultă că specialist, inclusiv care face şi constatările tehnico-ştiinţifice, este doar persoana chemată pentru a participa la efectuarea unei acţiuni procesuale şi doar în cazurile expres prevăzute de Codul de procedură penală.

De menţionat că, potrivit alin. (3) art. 141 CPP, în cazul participării specialistului la efectuarea procedeelor probatorii, rezultatele constatărilor tehnico-ştiinţifice şi medico-legale se includ în procesul-verbal al acţiunii respective. Prin urmare, doar dacă pe loc specialistul nu poate face concluzii privind rezultatele constatărilor tehnico-ştiinţifice şi medico-legale, el, conform alin. (3) din acelaşi articol, consemnează rezultatele constatării tehnico-ştiinţifice sau medico-legale într-un raport aparte. Oricum, legea procesual penală a Republicii Moldova nu prevede o formă sau un conţinut expres pentru acest raport care, însă, necesită a fi formulat ca prelungire și aprofundare a constatărilor începute în cadrul acţiunii de urmărire penală, realizată cu participarea specialistului şi doar în cazurile prevăzute de legea procesual penală.

Din cele menționate rezultă că specialistul poate face o concluzie, fie nemijlocit în procesul-verbal al acţiunii procedurale, fie într-un raport separat, dar oricum, ca continuare a celor constatate în cadrul acţiunii procedurale la care a participat**.**

Aici însă trebuie de menționat că în cazul în care conluziile specialistului vizează identificarea unui obiect sau persoană, se cere și o anumită demonstrație, ilustrare care poate fi realizată doar într-un raport aparte, anexat la procesul-verbal. Asemenea argumentare nu poate fi expusă în procesul-verbal care, după cum menţionează şi prof. M. Gheorghiță, „nu va include explicaţiile, interpretările asupra faptelor, fenomenelor descoperite, presupunerile ofiţerului de urmărire penală, ale altor participanţi cu privire la mecanismul de formare a urmelor descoperite, la originea şi apatenența uneltelor găsite etc. Procesul-verbal conţine descrierea celor descoperite şi nicidecum explicarea lor” [3, p. 65]. Urmare a celor menționate, considerăm că conţinutul alin. (3) al art. 141 CPP trebuie precizat și completat după cum urmează: *„În cazul participării specialistului la efectuarea procedeelor probatorii de către organul de urmărire penală, rezultatele constatărilor tehnico-ştiinţifice şi medico-legale se includ în pro-*

cesul-verbal al acţiunii respective ***sau, după caz, într-un raport separat, anexat la procesul-verbal”.***

Deci, în astfel de cazuri specialistul alcătueşte raport în scris cu toate argumentările şi demonstraţiile necesare a concluziei de identificare a obiectelor, uneltelor sau persoanelor după diversele urme descoperite la faţa locului, anexat la procesul-verbal al acţiunii respective, la fel ca și fotografiile sau înregistrările audio-video, schița etc., ceea ce exclude necesitatea emiterii unei ordonanțe de dispunere a astfel de constatări.

Totodată, dacă așa-zisul specialist nu este antrenat la efectuarea acţiunii procedurale, el, de fapt, nu este specialist judiciar în sensul procesual, nefiind în drept să facă explicaţii unor fapte sau circumstanţe ale cauzei, să realizeze constatările tehnico-ştiinţifice sau medico-legale, deoarece, în virtutea definiţiei stabilite la alin. (1) art. 87 CPP, el nici formal nu va putea fi identificat ca specialist şi atribuit la categoria de *alte persoane participante la procesul penal*, care în exclusivitate ar avea dreptul să efectueze sau să participe la acţiunile procesuale în cadrul procesului penal.

La fel, dacă pretinsul specialist este antrenat la efectuarea acţiunii procedurale, însă nu într-un caz expres prevăzut de Codul de procedură penală, explicaţiile şi concluziile acestuia, în virtutea alin. (1) art. 87, alin. (1) art. 93, alin. (1) pct. 4) art. 94 CPP, sunt lovite de nulitate, neavând calitatea admisibilității ca probe în procesul penal și nu pot fi puse la baza sentinţei sau a altor hotărâri judecătoreşti, întrucât, pe de o parte, nu au fost dobândite în modul stabilit de Codul de procedură penală, pe de alta, sunt obţinute de o persoană care nu are dreptul să efectueze acţiuni procesuale în cauza penală. Oricum, opinia expusă de specialist nu substituie concluzia expertului.

Prin urmare, constatarea tehnico-ştiinţifică sau medico-legală constituie o activitate de cunoaștere prin cercetare și explicare a unor fapte sau circumstanţe ale cauzei, consemnată în procesul-verbal al acţiunii procedurale sau într-un raport anexat la acesta, realizată în cazurile prevăzute de Codul de procedură penală de către un specialist ce posedă cunoştinţe şi deprinderi specializate pentru acordarea de ajutor, expunere de explicaţii și formulare de concluzii ce pot servi drept probe într-un proces judiciar.

Cu alte cuvinte, specialistul este o persoană care, în condiţiile legii, mai mult acordă ajutor organului de urmărire penală sau instanţei la realizarea sau planificarea acţiunii procedurale decât contribuie la administrarea propriu-zisă a probatoriului.

Astfel, în cazul în care se depistează anumite obiecte, care se pretind a fi arme, droguri, documente sau bani falşi, dacă până la pornirea urmării penale organul de urmărire penală are necesitatea de anumite explicaţii ale unor fapte sau circumstanţe ale cauzei, inclusiv în scopul cercetării, evaluării, stabilirii calităţii şi cantităţii acestora şi formulării raportului de constatare tehnico-ştiinţifică, pentru a asigura legalitatea şi admisibilitatea concluziilor specialistului, este necesar, întâi de toate, a antrena specialistul respectiv, fie pentru cercetarea la faţa locului și ridicarea pretinselor obiecte, fie pentru cercetarea ulterioară a acestora.

Rolul specialistului este de a examina pe loc aceste obiecte şi de a formula explicaţiile sale prealabile, incluse în cuprinsul procesului-verbal al acțiunii procedurale, că

acestea sunt arme, droguri, documente sau bani falşi, confirmând astfel bănuiala rezonabilă, necesară pentru pornirea imediată a urmării penale. În aşa mod, se vor asigura prevederile legale şi nu va putea fi pusă la îndoială admisibilitatea concluziilor specialistului. Tot cu ajutorul specialistului, în cadrul examinării iniţiale, se face o analiză expresă a substanţelor descoperite şi din această masă, presupusă a fi droguri, se pot extrage doar mostre, care urmează a fi expediate la cercetările de expertiză realizate cu tehnica instrumentală de laborator.

Concluzia că activitatea specialistului este premergătoare dispunerii expertizei rezultă şi din prevederile pct. 5) alin. (5) art. 87 CPP *Obligaţiile specialistului*, conform cărora specialistul este obligat „să aplice toate cunoştinţele şi deprinderile sale speciale pentru acordarea de ajutor organului care efectuează acţiunea procesuală la *descoperirea, fixarea sau excluderea probelor*, la aplicarea mijloacelor tehnice şi a programelor computerizate, la formularea întrebărilor pentru expert, să dea explicaţii referitor la problemele ce ţin de competenţa sa profesională”.

Totodată, trebuie observat că în rândul acţiunilor de colectare a mijloacelor materiale de probă, prezentat mai sus, nu regăsim elementele *examinării şi ridicării* probelor, în care specialistul acordă ajutor semnificativ organului de urmărire penală. În opinia noastră, aceste activități trebuie logic să urmeze după fixarea probelor, de aceea înaintăm propunerea ca punctul 5 al alineatului (5) din articolul 87 CPP să fie completat cu elementele sus-indicate, după cum urmează: „*să aplice toate cunoştinţele şi deprinderile sale speciale pentru acordarea de ajutor organului care efectuează acţiunea procesuală la descoperirea, fixarea,* ***examinarea, ridicarea*** *sau excluderea probelor, la aplicarea mijloacelor tehnice și a programelor computerizate, la formularea întrebărilor pentru expert, să dea explicații referitor la problemele ce țin de competența sa profesională*”.

CONCLUZII

Din cele expuse observăm că constatarea tehnico-ştiinţifică a specialistului criminalist constituie o activitate de cunoaștere prin cercetare și explicare a unor fapte sau circumstanţe ale cauzei, consemnată în procesul-verbal al acţiunii procedurale sau într-un raport anexat la acesta, realizată în cazurile prevăzute de Codul de procedură penală de către o persoană ce posedă cunoştinţe şi deprinderi specializate pentru acordarea de ajutor, expunere de explicaţii și formulare de concluzii ce pot servi drept probe într-un proces judiciar.

Spre deosebire de constatarea tehnico-științifică, expertiza judiciară, care este o altă formă de aplicare a cunoștințelor specializate, prezintă o activitate practică aplicată privind efectuarea unor cercetări metodice cu aplicarea de cunoștințe specializate și procedee tehnico-științifice, dispusă în cazurile în care se impune necesitatea *constatării, clarificării sau evaluării* circumstanţelor ce pot avea importanţă probatorie pentru cauza judiciară. Legea procesual penală a Republicii Moldova nu reglementează structura raportului de constatare tehnico-științifică. Configurativ, acesta urmează să aibă o compartimentare la fel ca și raportul de expertiză: introductivă, expozitivă și de concluzii.

Prin urmare, se impun completări și precizări în Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Referințe:

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122-XV din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003. nr. 104-110. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110260&lang=ro
2. Dicţionarul explicativ al limbii române. Ed. a II-a. Bucureşti: Univers Enciclopedic, 1998. 1192 p. ISBN 973-9243-29-0
3. GHEORGHIŢĂ, M. *Tactica cercetării la faţa locului*. Chişinău: „Angela Levinţa", 2004. 70 p. ISBN 9975-9788-3-5